

G. A. OLSEN

En Skotte.

En rolig Tid.

Der var en vældig Kraft over Knox' Prædiken i denne Kirke, hvor Gud første Gang havde opladt hans Mund til sit Navns Pris. Byens Indbyggere var lige med det samme vundne for Reformationen. „De evangeliske vandt Tilhængere i hele Egnen med en saadan Fart,“ siger Knox, „at man kunde tro, de regnede ned fra Himlen.“

Atter stod Harene overfor hinanden, og atter begyndte Dronningen at spinde Rænker og love store Ting. Elisabeth af England holdt de evangeliske hen med tomme Løfter og en ganske utilstrækkelig Understøttelse i Penge. Det gik stadig op og ned med Reformationens Sag, den led særlig under denne pinagtige Sammenblanding med Politiken.

Men Knox prædikede og prædikede.

Om Modløshed var der for hans Part aldeles ikke Tale. Han var endog saa tillidsfuld, at han kaldte sin Familie til sig. Hans Tillidsfuldhed kom af, at han ikke blot prædikede men ogsaa bad. Og hans Bønner betød noget.

„Jeg er mere bange for John Knox' Bønner end for en Hær paa 10,000 Soldater,“ sagde Dronningen.

Striden tilspisedes mere og mere. Endelig gjorde England — af politiske Grunde — Alvor af at hjælpe Protestanterne, og det kom til aabenbar Krig. Ved denne Krigs Begyndelse erklærede de protestantiske Lorder Regentinden for afsat. Ellers syntes de ikke, de kunde føre Krig imod hende. Men om de havde lovlige Myndighed til at afsætte hende, var ganske vist et stort Spørgsmaal.

Til at begynde med led de evangeliske Nederlag paa Nederlag. Og jo slettere deres Sag kom til at staa, desto mere vaklende og ubesluttsomme blev de.

Kun een tabte ikke Modet. Det var Knox. Han støjede, nemlig ikke paa Hæren, Pengene, England eller noget andet, men paa Herren. Og han prædikede atter og atter om, at Gud lader sine i Stikken, for at de skal rense sig og faa hele deres Tillid sat til ham, og saa først hjælper han. Han var utrættelig i at anføre bibelske Eksempler herpaa.

Og han fik Ret. Til sidst endte det nemlig med, at Franskmændene blev fordrevne fra Landet, og de evangeliske stod med Sejr over hele Linjen.

Dronning Marie af Guise blev dødsyng, kaldte de protestantiske Adelsmænd til sig og tog meget venligt imod dem. Hun formanede dem til ikke blot at faa Franskmændene, men ogsaa Englænderne ud af Landet og til at være tro mod hendes unge Datter og hendes Gemal, Kong Frants den anden.

Lorderne blev rørte, men nogen politisk Betydning fik denne Sammenkomst ikke. De bad Dronningen tage mod en evangelisk Prædikants Trøst, og hun gik ind paa at modtage Willock. Han gav hun den Forsikring, at hun alene satte sin Lid til Jesu Død, men om hun opgav Messen eller ikke, vilde hun ikke udtale sig om. Hun døde den 10. Juni 1560.

Om der var nogen Alvor i hendes sidste Ord, eller det kun var en Fortsættelse af den Komedie, hun havde spillet hele Livet igennem, maa staa hen.

Evangeliets Sejr.

Nu havde Evangeliet for saa vidt sejret, som Freden fastsatte, at alt det gamle skulde være glemt og tilgivet, og baade de evangeliske og Tilhængerne af den „gamle Tro“ skulde have Lov at være i Fred. Bortset fra enkelte Egne i Højlandene havde den romerske Kirke tabt sine Tilhængere over næsten hele Landet.

De katolske Præsters sidste Anstrængelser for at beholde Valpladsen var heller ikke heldige. Den hellige Jomfru i Kapellet ved Musselborg skulde gøre et Under. Allerede i 1559 bekendtgjorde Munkene, at de vilde bevise deres Religions Sandhed ved at give en blindføldt ung Mand Synet.

Paa den bestemte Dag i 1560 strømmede der en uhyre Mængde Mennesker til. Den unge Mand besteg, ledsaget af et højtideligt Optog af Munke en Tribune udenfor Kapellet. Mange kendte ham og vidste, at han var stokblind, thi de havde ofte set ham tigge. Munkene begyndte at auraabe den hellige Jomfru og alle deres Helgener, og efter mange Bønner og Ceremonier blev den blindes Øjne aabnede til største Forbavselse for Tilskuerne. Efter at den blindføldte havde takket Munkene og Helgenerne for denne vidunderlige Helbredelse, steg han ned af Tribunen for at tilfredsstille Folkets Nysgerrighed og modtage dets Almisser.

Men blandt de tilstedeværende var tilfældigvis ogsaa Robert Colville, en protestantisk Adelsmand, der var berømt for sin romantiske Tapperhed. Hans Hustru var katolsk, og da hun paa den Tid var frugtsommelig, havde hun sendt en Tjener med Gaver til Kapellet for at sikre sig den hellige Jomfrus Bistand ved Nedkomsten. Manden vilde ikke saare sin Hustrus Følelser ved at forbyde dette, men han var fast bestemt paa at fratage Tjeneren Gaven undervejs og var i den Anledning kommen til Musselborg. Som Protest-

ant havde han selvfølgelig kun kunnet se paa Underet med største Uvilje og besluttet at undersøge den Sag nærmere. Han fik fat i det unge Menneske, gav ham et Guldstykke og overtalte ham til at følge med sig til Edinburgh. Der tog han ham med ind i et Værelse, afløste Døren og sagde ham rent ud, at han var vis paa, at der forelaa et Bedrageri. Paa denne Maade kom han efter Sammenhængen.

Da det unge Menneske endnu var et Barn, havde han vogtet Kvæg for Nonnerne i et Kloster i Nærheden af Edinburgh. Disse var bleven opmærksomme paa hans særegne Evne til at vende det hvide ud af Øjnene, saa at det saa ud, som om han var blind. Dette havde Munkene faaet at vide. De overtalte Nonnerne til at overlade dem Drengen og tog ham ind i Klosteret. Her maatte han daglig øve sig i at spille blind.

Efter at de nu havde holdt ham skjult saa længe, at hans tidligere Kendinge ikke kunde genkende ham, sendte de ham ud at tigge, for at han kunde blive kendt i Egnen som blind. Munkene havde selvfølgelig ladet ham højtidelig love, at han ikke skulde forraade Hemmeligheden.

Til Stadfæstelse paa sin Fortællings Sandhed opførte han hele Komædien igen for Adelsmanden. Denne foreholdt ham det skændige i Bedrageriet og sagde: „Jeg forlanger, at du i Morgen skal fortælle hele den Historie paa Edinburghs Torv for Alverden. For Munkenes Hævn skal du ikke frygte. Jeg optager dig i mit Hus som min Tjener, og jeg skal vel være Mand for at beskytte dig.“

Den unge Mand var tilfreds hermed, og Robert Colville stod den næste Dag paa Edinburghs Torv med draget Sværd ved hans Side, indtil han havde aflagt sin Bekendelse. Derpaa tog han ham op paa sin Hest og red bort med ham.

Denne Historie kom hurtigt ud over hele Landet. Den bidrog maaske ogsaa sit til, at Parlamentet ganske afskaffede den romerske Kirke.

Den 1. August 1660 traadte Parlamentet sammen. Fra et stort Antal evangeliske var der indgivet et Bønnskrift, som forlangte den romerske Kirkes Afskaffelse. Bønnskriftet lagde ikke Fingrene imellem. Endog nogle af de evangeliske Baroner fandt dets Udtryk for haarde. Dog var dette maaske mest, fordi det forlangte, at Kirkegodset skulde gives tilbage til kirkeligt Brug af alle dem, der havde røvet det.

Majoriteten i Parlamentet befalede Prædikanterne at forfatte en Trosbekendelse.

Knox og fem andre paatog sig dette. Paa fire Dage var den færdig. Den indeholdt 25 Artikler. Den oplæstes, og enhver Votum afkrævedes særskilt. Modstanderne blev opfordret til at gøre deres Indvendinger. Men hverken Bisperne eller de andre Katholiker havde anden Indvending at gøre, end at de vilde blive ved deres Fædres Tro.

Foruden Bisperne var der kun et Par Adelsmænd, der stemte imod.

Grev Marshall sagde derfor ogsaa, da han afgav sit Votum: „Jeg har allerede længe haft Tilbøjelighed for Sandheden og Mistanke til den papistiske Religion; men jeg priser Gud, fordi jeg i Dag er naaet til en klar Erkendelse i begge Henseender. Thi da jeg ser, at d'Hrr. Biskopper, som er lærde nok til at kunne gøre Indvendinger, dersom noget var imod Guds Sandhed, og vel ogsaa ifølge den Iver, de maa have for Sandheden, villige nok til at gøre Indvendinger, da jeg, som sagt, ser at d'Hrr. Biskopper, som er her til Stede, intet har at indvende mod den fremsatte Lære, kan jeg ikke se andet, end at den er Guds fulde Sandhed, og at Mødsætningen er Bedrageri, og derfor billig jeg den ene Lære og forkaster den anden og beder Gud om, at ikke blot jeg, men ogsaa alle mine Efterkommere maa glæde sig ved den Læres Trøst, som vi i Dag har hørt med vore Øren. Dersom nogen af d'Hrr. Bisper senere skulde, anmasse sig til at sætte sig op mod Læren, saa protesterer jeg derimod og erklærer, at en saadan skal betragtes som et Menneske, der mere elsker sin egen Fordel og Verdens Ære end Guds Sandhed og Sjæles Frelse.“

Trosbekendelsen blev altsaa antaget, og Parlamentet vedtog desuden, at den, der for Fremtiden læste eller hørte Messe, skulde miste sit Gods. Gjorde han det anden Gang, skulde han landsforvises, og gjorde han det tredje Gang, skulde han miste sit Liv.

Men naar man afskaffede den gamle Kirke, maatte man indrette en ny. Helt uden Ordning var de evangeliske Menigheder ganske vist ikke; men der manglede alligevel endnu meget.

Knox og de andre Prædikanter fik derfor Befaling til at udarbejde Planen til en saadan Ordning. Det blev væsentlig Knox, der maatte gøre Arbejdet. Det kom til at foreligge under Navnet „Disciplinbogen“. Fordringen med Hensyn til Kirkegodset gentoges her, og der gaves strenge Regler angaaende Kirketugten. Ingen af disse to Bestemmelser behagede de adelige Herrer, og der var mange af dem, der var Modstandere af Bogen. Men mange undertegnede den alligevel.

Reformationen havde stadig Fremgang ud over Landet. Den katolske Kirke blev udryddet næsten overalt, og Parlamentet inddrog alle den romerske Gejstlighedens Indkomster. Der manglede endnu blot Dronningens og hendes Gemals Stadfæstelse paa Lovene. Der sendtes en Gesandt til Frankrig for at opnaa denne. Men samtidig sendtes der en Deputation til England for at sikre sig den engelske Dronnings Venskab og mulig formaa hende til at gifte sig med den yngre Greve af Arran.

Dronning Marie Stuart nægtede bestemt at godkende Beslutningen. Hun vilde først sende et

ar Kommissærer til Skotland for at undersøge Sagen.

Dronning Elisabeth vilde ikke gifte sig med Arran, men lovede at støtte de evangeliske fremdeles.

Imidlertid blev Kong Frants den anden af Frankrig, Marie Stuarts Mand, syg og døde (1560). Budskabet herom modtoges med stor Glæde i Skotland. Man betragtede hans tidlige Død som en Straffedom fra Gud.

Knox havde et uhyre Arbejde i denne Tid. Den nye Kirkes Ordning hvilede væsentligst paa ham. Det lykkedes ham lidt efter lidt at faa et større Antal af Baronerne til at underskrive Disciplinbogen.

I Midten af December holdtes den første kirkelige Generalforsamling i Edinburgh, hvor Knox nu atter var bleven Prædikant. Disciplinbogen blev vedtaget, og det bestemtes tillige at indbyde Dronningen til at komme hjem til Skotland.

Hun kom ogsaa, da hun kunde indse, at Magten ellers ganske vilde gaa over i Baronernes Hænder. Hun søgte om Tilladelse til at rejse gennem England, men Elisabeth nægtede dette og udrustede oven i Købet en Flaade, der skulde krydse i Færvandet for at fange hende, hvis hun drog ad Søvejen til Skotland. Marie Stuart var rasende. Men hun sejlede dristigt ud og landede ogsaa lykkelig og vel i Skotland uden at være bleven opsnappet.

Paa denne Tid fik Knox til sine andre Sorger ogsaa den store huslige Sorg, at hans udmærkede Hustru, der havde været saa meget for ham, døde. Hendes Død indtraf omtrent samtidig med, at Budskabet om Kong Frants' Død naaede Skotland. Der var to smaa Børn. Svigermoderen var nedbøjet af Græmmelse.

Kalvin skrev til Knox: „Dit Tab er smerteligt og bittert ogsaa for mig. Du havde en Hustru, som ikke mange havde Mage til.“

To Modstandere.

Marie Stuart blev vel modtagen i Skotland. Men hverken Landet eller Forholdene tiltalte hende. Hun savnede den franske Læfardighed. De skotske Protestanternes strenge Alvor var hende at indføre Romerkirken igen med Magt. Derfor gik hun foreløbig ind paa det bestaaende, tog sine Raadgivere blandt Protestanterne, men tiltog sig Ret til at lade læse Messe i sit Privatkapel.

Allerede dette sidste vakte Uro. Men selv Knox gjorde sig Flid for at dæmpe Ophidselsen. Han haabede nemlig, at Dronningen vilde omvende sig. Dog undlod han ikke samtidig fra Prædikestolen at aflægge et utvetydigt Vidnesbyrd imod Messen. Han sagde endog, at han hellere vilde se 10,000 Fjender indenfor Landets Grænser end en Messe.

Dronningen, som straks havde vundet en Del af den højste protestantiske Adel for sig ved sin personlige Ynde, forstod alligevel, at Stillingen vilde være uholdbar i Længden. Hun ønskede derfor en Samtale med Knox. Maaske hun har haabet at kunne vinde ham. Maaske hun har troet, at hun var ham overlegen, og at han skulde føle det og bøje sig for hende som alle andre. Maaske hun blot har følt Trang til at føle sin værste Modstander paa Tænderne. Hun lod ham i hvert Fald tilsiige til en Samtale i Begyndelsen af September. Hendes protestantiske Halvbroder Lord Stuart var til Stede under den.

Det var den første af disse mærkelige Samtaler, som har været saa forskellig bedømt, men som maaske bedre end noget andet viser os Knox, som han var.

Marie Stuart begynder med at bebrejde ham, at han havde ophidset en Del af Undersaatterne mod hende og hendes Moder. Hun foreholdt ham „Trompestødet“ og erklærede, at hun vilde lade det gendrive af Europas lærdeste Mænd. Hun beskyldte ham for forræderiske Forbindelser med England. Til sidst sagde hun desuden, at man sagde, at han havde sluttet Pagt med Djævelen.

Alt dette var aabenbart beregnet paa at gøre Knox bange. Men hun havde taget ganske fejl af den lille Mand med det lange Skæg og det skarpskaarne Ansigt. Han blev ikke det mindste bange.

Samtalen faldt derefter saaledes:

Knox: „Madame! gid det maatte behage Deres Majestæt at høre mig med Ro. For det første: Skal det kaldes at ophide Undersaatterne mod Fyrsten, naar man lærer Guds Sandhed rent, tilbageviser Afgudsdyrkelsen og faar Folket til at ære Gud efter hans Ord, kan jeg ikke undskyldes. Thi det har behaget Gud i sin Naade at udvalge mig tilligemed flere andre til at bringe den papistiske Religions Intethed og den romerske Antikrists Bedrageri, Stolthed og Tyranni for Lyset i dette Rige. Men, Madame, dersom den sande Gudserkendelse og den rette Tilbedelse er de bedste Bevæggrunde for Mennesker til at adlyde deres Fyrster af Hjertet — og saaledes forholder det sig — hvorledes kan man da fremsætte Beskyldninger imod mig? Jeg er vis paa, at der er vist og fremdeles vil blive vist Deres Naade ligesaa uforgivelig Lydlighed af dem, der bekendt Jesus Kristus i dette Kongerige, som der nogensinde er vist Deres Fader eller Deres andre Forfædre af dem, man kaldte Biskopper. Og hvad den Bog angaar, som synes at have krænkert Deres Majestæt saa meget, er det ganske vist sandt, at jeg har skrevet den, og jeg har heller intet imod, at den bliver bedømt af Alverdens lærde. Jeg hører, at der er en Englænder, der har skrevet imod den, men jeg har endnu ikke læst hans Skrift.

Men dersom han har undersøgt mine Grunde og kan støtte sine Beviser med ligesaa aabenbare Vidnesbyrd som jeg mine, er jeg ikke halsstarrig men skal gerne bekende min Vildfarelse og Uvidenhed. Men endnu er jeg overbevist om, at jeg vil kunne opretholde mine Paastænde ganske ene Mand over for ti af Europas lærde.“

Dronningen (spidst): „De mener altsaa, at jeg sidder paa Tronen med Urette!“

Knox: „Deres Majestæt maa betænke, at lærde Folk til alle Tider har haft Meninger, der ikke deltes af Verden i det hele. De har ogsaa kundgjort dem baade mundtlig og sgriftlig, uagtet de selv levede i det almindelige Samfund og rolig bar Vildfarelserne og Ufuldkommenhederne, eftersom de ikke kunde afskaffe dem. Filosofen Plato skrev en Bog om Staten, i hvilken han forkastede mange Ting, som da fandtes i Verden. Alligevel levede han under de da gældende Love uden at angribe Staten. Og jeg, Madame, er rede til at gøre ligesaa med et oprigtigt Hjerte og en god Samvittighed. Jeg har forelagt Verden min Mening. Men naar Kongeriget ikke tager noget Anstød af en Kvinde Regering, vil jeg ikke tale imod, hvad alle billiger. Ikke engang indvendig i mit Hjerte, thi jeg vil lige saa gerne leve under Deres Naades Herredømme som Paulus under Neros, og jeg haaber ogsaa, at saa længe De ikke pletter Deres Hænder med Guds helliges Blod, skal hverken jeg eller Bogen gøre Deres Anseelse Skade, thi Bogen, Madame, var jo ganske særlig skreven mod den ugudelige Jesabel i England.“

Dronningen: „Men De taler om Kvinderegimentet i Almindelighed.“

Knox: „Ja ganske vist, Madame. Men det forekommer mig, at Deres Naade burde være klog nok til ikke at yppe Strid af den Grund, eftersom det hidtil hverken har skadet Deres Naades Person eller Deres Anseelse. I den sidste Tid er mange Ting, man før ansaa for givne, bleven dragne i Tvivl og angrebne. Men dog er jeg vis paa, at hverken nogen Papist eller Protestant, Madame, er i Stand til at paavise, at Spørgsmaalet om Deres Ret til Tronen er bleven fremsat offentlig eller privat. Dersom jeg, Madame, havde haft til Hensigt at angribe Deres Ret, fordi De er en Kvinde, vilde jeg visselig have valgt et mere passende Tidspunkt end nu, da De selv er i Riget. — Men for nu at svare kort paa de andre Anklager, Madame, saa priser jeg af Hjertet Gud ved Jesus Kristus, fordi Satan, Menneskeslægtens Fjende, og de ugudelige i denne Verden ikke kan lægge mig andre Forbrydelser til Last end saadanne, om hvilke den hele Verden ved, at det er falske og taabelige Beskyldninger. I England har jeg nemlig kun opholdt mig i fem Aar, nemlig i Berwick, hvor jeg var i to Aar, og derpaa lige saa længe i Newcastle og eet Aar i London. Nu vel, Madame, dersom nogen kan bevise, at der paa noget af disse Steder var Strid, Oprør eller Tumult, medens jeg var der, vil jeg bekende, at jeg selv var Urostitferen. Men jeg under mig ikke ved at paastaa, at Gud velsignede mine svage Anstrængelser saaledes, at der i Berwick, hvor Folk almindelig anses for stridslystne, hele Tiden, medens jeg var der, var lige saa roligt som nu i Edinburgh. Og naar man beskylder mig for at drive Magi, Djævelbesværgelse eller andre af Gud forbudte Kunster, har jeg foruden mine Husfæller alle de Menigheder til Vidner, som har hørt, hvad jeg har sagt imod disse Kunster og imod dem, der over dem. Men siden denne Verdens ugudelige sagde om min Mester, Herren Jesus, at han var besat af Djævelen, kan jeg rolig bære, at jeg arme Synder uretfærdig anklages for Ting, som jeg sandelig aldrig har tænkt paa at give mig af med.“

Dronningen: „Men De har lært Folket at antage en Religion, som Fyrsten ikke kan billige. Hvorledes kan Deres Lære da være af Gud, siden Gud dog befaler, at Undersaatterne skal lyde deres Fyrster.“

Knox: „Madame! Saa vist som den rette Religion aldrig har haft sit Udspring fra Fyrster, men alene fra Gud, saa vist er Undersaatterne heller ikke forpligtet til at indrette deres Tro efter deres Fyrsters Ønsker, thi det hændt ofte, at Fyrster er de mest avidende med Hensyn til den rette Religion. Derom vidner Historien baade før og efter Jesu Kristi Død. Skulde alle Abrahams Efterkommere have antaget Faraos Religion, fordi de var hans Undersaatter i lang Tid, saa spørger jeg Dem, Madame, hvilken Religion der da nu vilde være i Verden. Eller hvis alle Mennesker i Apostlenes Dage skulde have antaget den romerske Kejsers Religion, hvorledes vilde det da nu se ud paa Jorden? — Daniel og hans Venner var Nebukadnesars og Darius Undersaatter, og dog, Madame, vilde de ikke vide noget af deres Religion at sige, thi de tre unge Mænd sagde: „Vi forkynder dig, o Konge, at vi ikke vil tilbede dine Guder!“ Og Daniel bad offentlig til sin Gud imod Kongens udtrykkelige Befaling. Og derfor, Madame, kan De nok indse, at Undersaatterne ikke kan være pligtige til at have samme Tro som Fyrsten, uagtet det er befale dem at være ham lydige.“

Dronningen: „Ja men der var ingeh af disse Folk, der greb Sværdet mod deres Fyrste.“

Knox: „Alligevel kan De ikke nægte, Madame, at de stod ham imod, thi den, der ikke adlyder de givne Befalinger, staa jo dog imod.“

Dronningen: „Men de stred ikke imod med Sværdet.“

Knox: „Gud havde ikke givet dem Magt og Midler dertil, Madame!“

Dronningen: „Mener De, at Undersaatter, som har Magt dertil, maa gøre væbnet Modstand mod deres Fyrster?“

Fortsættes.